

בבית-המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים פליליים

רע"פ 3445/01

בפני: כבוד השופטת ד' דורנר
כבוד השופטת א' פרוקצ'יה
כבוד השופט א' א' לוי

המערער: מישל אלמליח

נ ג ד

המשיבה: מדינת ישראל

ערעור ברשות על פסק-דין בית-המשפט המחוזי
בחיפה מיום 22.3.01 בע"פ 957/00 ו-984/00- שניתן
על-ידי כבוד הנשיא מ' לינדנשטראוס והשופטים ש'
ברלינר וי' דר

תאריך הישיבה: כ"ו בחשוון תשס"ב (12.11.01)

בשם המערער: עו"ד ציון אמיר

בשם המשיבה: עו"ד אלון אינפלד

פסק-דין

השופטת ד' דורנר:

1. המערער, שהתמודד בשנת 1998 בבחירות לתפקיד יושב-ראש ההסתדרות החדשה במרחב חיפה, הגיש במהלך מערכת הבחירות תלונה למשטרה כנגד יריבו בבחירות, ברוך זלץ, בחשד ללקיחת שוחד מהנהלת מפעל חיפה כימיקלים (להלן: המפעל). המערער מסר למשטרה מסמך הנחזה להיות עותק ממזכר פנימי, שאותו כתב לכאורה סמנכ"ל המפעל כשנה קודם לכן - במהלך סכסוך עבודה שנתגלע בין עובדי המפעל לבין ההנהלה - אל מנכ"ל המפעל. במזכר נכתב, בין היתר, "ובענין זלץ מההסתדרות אין לך מה לדאוג. אני כבר אוריד לו את המפרשים. הוא קיבל מספיק כסף מאיתנו...". המערער הסביר לחוקרי המשטרה, כי מצא את עותק המסמך בתוך מעטפה שהונחה בתיבת הדואר שלו. בפנייה בכתב למשטרה כשבוע לאחר-מכן, ציין

המערער כי נפגש עם קבוצת עובדים לשעבר מן המפעל, שהודיעו לו כי המזכר המקורי (להלן: המסמך) נמצא בידיהם וכי הם מוכנים להציגו בפני המשטרה בתנאי שיקבלו חסינות מפני עבירות שביצעו כדי להשיגו.

2. המשטרה חשדה כי המסמך מזויף, וחוקר מטעמה נתבקש לפנות אל המערער ולבקשו, כי ימסור את המסמך לידי המשטרה. החוקר הונחה שלא לדרוש בשלב זה מן המערער לציין את שמות העובדים שמסרו למערער את המסמך. המערער העביר איפוא לחוקרי המשטרה את המסמך.

בתאריך 19.10.98 נחקר המערער במשטרה (להלן: החקירה הראשונה), לאחר שהוסבר לו כי אין הוא חייב למסור את גרסתו ולאחר שהוזהר כי דבריו יירשמו והם עלולים לשמש כראיה נגדו. משנשאל המערער לזהות האנשים שמסרו לידיו את המסמך, סירב למסור את פרטיהם, וחזר על הסברו כי יוכל לעשות כן רק אם תובטח חסינות לאותם אנשים.

לאחר שבדיקת המסמך העלתה כי הוא אכן מזויף, נחקר המערער פעם נוספת על-ידי המשטרה, בתאריך 10.12.98 (להלן: החקירה השנייה), אלא שלא הוזהר בתחילת החקירה. המערער חזר בחקירה זו על הסברו כי יוכל למסור את שמות המעורבים רק אם אלו יקבלו חסינות, והוסיף כי מדובר בעובדים שהיו שותפים למאבק בהנהלת המפעל במהלך סכסוך העבודה כשנה קודם לכן. או אז הוזהר המערער על-ידי חוקרו כי הוא חשוד בשיבוש מהלכי משפט ובמסירת ידיעות כוזבות כשותף למהלך להכפשת שמו של זלץ, וכי אין הוא חייב למסור גרסה. המערער הכחיש כי היה שותף לעבירות אלו, ושב על הסברו כי הוא מוכן למסור את פרטי המעורבים אם תינתן להם חסינות.

3. על רקע זה הואשם המערער בבית-משפט השלום בחיפה בעבירה של שיבוש מהלכי משפט, וכן בעבירה של הפרת חובה חקוקה בהתייחס לחובה הקבועה בסעיף 2(2) לפקודת הפרוצידורה הפלילית (עדות) (להלן: פקודת העדות), שזו לשונה:

אדם... יהיה חייב להשיב נכונה על כל השאלות, שיציג לו בשעת החקירה... קצין משטרה... חוץ משאלות שהתשובות עליהן יהיה בהן כדי להעמידו בסכנת האשמה פלילית.

בכתב-האישום נטען, כי המערער סירב לציין את זהות האנשים שמסרו לידיו את המסמך, ובכך מנע

את חשיפתם, וכמו כן לא השיב נכונה על השאלות שנשאל.

בסיכומיה לפני בית-משפט השלום טענה המדינה, כי המערער נמנע מלעשות שימוש בזכות השתיקה המוקנית לו, אלא שחרף חובתו להשיב תשובות אמת לשאלות המשטרה הוא בחר להציג גרסה לא מלאה. מנגד, טענת המערער הייתה, כי הבין מנוסח האזהרה שהופנתה אליו בתחילת חקירתו הראשונה, כי אינו חייב לענות על כל השאלות שיישאל, או כי אינו חייב למסור את כל האמת הידועה לו. עוד טען המערער, כי אין להרשיעו בעבירה של שיבוש מהלכי משפט נוכח הדילמה המוסרית שבה עמד, לאחר שהתחייב שלא למסור את שמות המעורבים בטרם תובטח להם חסינות.

4. בית-משפט השלום (השופט יוסף אלרון) זיכה את המערער מן האישום בעבירה של הפרת חובה חקוקה לאחר שקבע כי המדינה לא הוכיחה כי חוקרו של המערער היה מוסמך על-פי פקודת העדות לדרוש מן המערער כי ימסור את שמות האנשים שהעבירו לידיו את המסמך. עם זאת, בית-משפט השלום ציין, כי על המערער הייתה מוטלת החובה למסור בחקירתו את שמות המעורבים וזאת מכיוון שזכות השתיקה שעמדה לו, ראשית, חלה רק על מתן תשובות העלולות להפיל, ושנית, אינה מאפשרת להציג גרסה שאינה האמת המלאה. עוד נקבע, כי הגם שהמערער הוזהר בחקירתו הראשונה - כך שיכול היה להבין כי אינו חייב להשיב לחוקרו - הרי שחקירתו השנייה נערכה לאחר שהתקבלה חוות-דעת אודות היות המסמך מזויף, ולפחות בתחילתה היה המערער במעמד של עד, כך שהיה מחויב לגלות את זהות מוסרי המסמך.

בית-משפט השלום סבר כי יש להרשיע את המערער בעבירה של שיבוש מהלכי משפט משום שהמערער הסתיר מידע שהיה ברשותו ושידע כי הוא דרוש לחקירת המשטרה בפרשת זיוף המסמך. בית-משפט השלום הוסיף, כי יש לראות את המערער כמי שהיה מודע לכך שפעולותיו עלולות לשבש את חקירת המשטרה, למצער מכיוון שלקראת סיום חקירתו השנייה הוזהר כי הוא חשוד בעבירה זו; וכי המערער היה חייב - חרף הדילמה שלטענתו היה מצוי בה - לענות באופן מלא על השאלות שנשאל.

בגין הרשתו בעבירה של שיבוש מהלכי משפט נגזר על המערער עונש של שמונה חודשי מאסר על-תנאי וכן קנס כספי של 4,000 ש"ח.

5. המדינה ערערה לבית-המשפט המחוזי בחיפה על זיכוי של המערער מן העבירה של הפרת חובה חקוקה, וכן כנגד קולת העונש. ואילו המערער הגיש לבית-המשפט המחוזי ערעור על הרשתו בעבירה של שיבוש מהלכי משפט. בערעורו חזר על טענותיו בפני בית-משפט השלום בעניין זה.

ערעור המדינה נדחה ברוב דעות הנשיא מיכה לינדנשטראוס והשופט שמואל ברלינר וכנגד דעתו החולקת של השופט יצחק דר. זאת, הגם שהשופטים דר וברלינר סברו כי החוקר, שהפנה אל המערער שאלות בחקירתו, היה מוסמך לכך על-פי פקודת העדות. אף ערעורו של המערער נדחה, וזאת בדעת רוב של הנשיא לינדנשטראוס והשופט דר וכנגד חוות-דעתו החולקת של השופט ברלינר. השופט ברלינר, שסבר כי יש לזכות את המערער גם מן העבירה של שיבוש מהלכי משפט - וכאמור גם מן העבירה של הפרת חובה חקוקה - הטעים בחוות-דעת המיעוט שכתב, כי יש לראות את המערער כחשוד שעשה שימוש בזכות השתיקה, וזאת לאחר שהמערער הוזהר כבר בחקירתו הראשונה כי אין הוא חייב למסור גרסה; ולאחר שלמערער לא הובהר שמעמדו השתנה, הגם שלא הוזהר בתחילת חקירתו השנייה.

6. מכאן הערער ברשות שבפנינו. עיקר טענת המערער היה, כי במהלך שתי החקירות מעמדו היה כשל חשוד, ועל-כן לא חייב היה להשיב לשאלות בדבר זהות המעורבים במסירת המסמך לידי.

7. כידוע, מימוש הזכות לחיסיון מפני הפללה עצמית במהלך חקירת המשטרה אינו מותנה בקביעת מעמדו הפורמאלי של הנחקר, כעד או כחשוד. בעניין זה המבחן הוא מהותי ומתמקד בשאלה, האם בתשובות שהנחקר נדרש לתת יש כדי להעמידו בסיכון ממשי שיואשם בפלילים, שאז אין הוא חייב להשיב לשאלות חוקריו. ראו יעקב קדמי, **על סדר הדין בפלילים** (חלק ראשון, תשנ"ז), 490-491.

עם זאת, הכלל הוא, שכאשר משתנה מעמדו של מי שנחקר על-ידי המשטרה והוא הופך מעד לחשוד בביצוע עבירה, קמה לו זכות רחבה עוד יותר - לשתוק בחקירתו מבלי לומר דבר, אף ביחס לשאלות שאילו היה עד היה מחויב על-פי החוק להשיב עליהן. שאלת מעמדו של הנחקר, כעד או כחשוד, עשויה איפוא לעורר קושי - כפי שאירע בענייננו - כאשר המשטרה מצפה מנחקר, כי ימלא את חובותיו על-פי החוק כעד, הגם שהנחקר מבקש לממש את זכויותיו כחשוד. אז, השאלה הרלוואנטית היא, על-פי אילו אמות-מידה יש לקבוע את מעמדו של הנחקר.

8. המשטרה, כרשות שלטונית, חבה בחובה מוגברת של הוגנות כלפי נחקרים, למצער ככל שהדבר נוגע למימוש זכויותיהם. ראו והשוו ע"פ 2831/95 **אלבה נ' מדינת ישראל**, פ"ד נ(5) 221, בע' 291. מחובה זו נגזר, כי המשטרה מנועה מלהתכחש למצג שהעמידה בפני נחקר בדבר זכויותיו, אם הנחקר הסתמך על מצג זה ושינה את מצבו לרעה. על-כן, אף כאשר הנחקר לא הוזהר פורמאלית כי הוא נחשד בביצוע עבירה, ברי כי הוא רשאי לממש את זכות השתיקה אם המשטרה העמידה בפניו מצג שלפיו היא חושדת בו כי ביצע עבירה.

בוודאי שמצג זה של המשטרה שולל את הפלילות הטמונה בסירובו של הנחקר להשיב לשאלותיה בנסיבות אלו, אף אם יתברר בדיעבד כי הנחקר היה במעמד של עד.

9. במקרה שבפנינו, המערער היה בגדר חשוד כל העת: המערער פנה למשטרה בהציגו מסמך מזויף, ודרש, על יסוד המסמך, כי תיערך חקירה כנגד יריבו בבחירות. מעשים אלו עשויים לעלות לכאורה כדי ביצוע עבירה פלילית של זיוף או שימוש במסמך מזויף. ואומנם, המשטרה נהגה במערער מלכתחילה כבחשוד, ופעלה, כאמור, לתפיסת המסמך. בהמשך, כאשר הוזמן המערער לחקירה הראשונה, הוא הוזהר מייד בפתחה, כי אין הוא חייב למסור גרסה, וכי אם ימסור גרסה, הדברים שיאמר יירשמו ועשויים לשמש כראיה נגדו. נסיבות אלו מלמדות, והוא העיקר, כי למערער ניתן להבין כי הוא חשוד בביצוע עבירה, מה גם שלמערער לא הודע בשלב כלשהו כי המשטרה הפסיקה לחשוד בו.

המשטרה נמנעה אומנם, משיקוליה שלה, מלהטיח במערער כבר בתחילת חקירתו הראשונה כי הוא נחשד בביצוע עבירה מסוימת דווקא, כגון עבירה הקשורה בהכנת המסמך המזויף או בשימוש בו. אלא שבכך אין כדי להרע את מצבו של המערער ולפגוע בזכויותיו כחשוד.

המסקנה היא איפוא, כי במהלך חקירותיו במשטרה עמדה למערער זכות השתיקה.

למסקנה זו הסכימה אף המדינה, שהודיעתנו כי בנסיבות אלו יש לקבל את הערעור.

אשר-על-כן, אנו מקבלים את הערעור, ומזכים את המערער מן העבירה של שיבוש מהלכי משפט.

ניתן היום, ט' בשבט תשס"ב (22.1.02).

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

העתק מתאים למקור L06.01034450
נוסח זה כפוף לשינויי עריכה וניסוח.

שמריהו כהן - מזכיר ראשי

בבית המשפט העליון פועל מרכז מידע, טל' 02-6750444